

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming; de huidige realiteit of toekomstmuziek?

Boven, H.J. van

Citation

Boven, H. J. van. (2025). Het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming; de huidige realiteit of toekomstmuziek? *Jggzrplus*, 2025(2), 21-26. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4285733>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4285733>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

21. Het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming; de huidige realiteit of toekomstmuziek?

JOLIE VAN BOVEN

In 2021 werd het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming gepresenteerd als antwoord op de knelpunten in het jeugdbeschermingsstelsel. Aangezien het scenario nog niet volledig was uitgewerkt, is het in de afgelopen jaren verder doorontwikkeld. In deze bijdrage worden de belangrijkste ontwikkelingen vanuit het Toekomstscenario besproken en wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het scenario kan worden opgeschaald naar landelijk niveau.

Inleiding

In 2022 verscheen in dit tijdschrift een bijdrage van Bruning en mij over het *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*.¹ Dit scenario werd in 2021 gepresenteerd door de toenmalige Minister voor Rechtsbescherming (Justitie en Veiligheid, JenV) en Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) als antwoord op de knelpunten in het jeugdbeschermingsstelsel. Het huidige stelsel biedt onvoldoende samenhangende hulp en bestaat uit een keten van organisaties, die elk afzonderlijk hun eigen onderzoektaken en hulpplannen uitvoeren. Het Toekomstscenario schetst een effectiever en eenvoudiger jeugdbeschermingsstelsel. Aangezien het scenario nog niet volledig was uitgewerkt, is het in de afgelopen jaren verder doorontwikkeld. De Ministeries van JenV en VWS en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) hebben het Toekomstscenario in afstemming met partnerorganisaties² verder geconcretiseerd. Daarnaast hebben professionals op kleine schaal – in één of meerdere wijken of gemeenten – elementen van het scenario uitgetoetst in zogenaamde ‘proeftuinen’. Het einddoel is een landelijke implementatie van de plannen uit het Toekomstscenario. In deze bijdrage worden de belangrijkste ontwikkelingen vanuit het Toekomstscenario besproken en wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het scenario kan worden opgeschaald naar landelijk niveau. Deze behandeling is voornamelijk gebaseerd op de voort-

gangsrapportages van het Toekomstscenario³ en het tussenrapport van het Verwey-Jonker Instituut (2025) over de stand van zaken van de proeftuinen tot eind 2024.

Ontwikkelingen vanuit het Toekomstscenario

Het Toekomstscenario is gebouwd op vier basisprincipes, die zijn vertaald in vier actielijnen. De vier basisprincipes zijn: 1) gezinsgericht, 2) lerend, 3) eenvoudig en 4) rechtsbeschermend en transparant. De actielijnen zijn afgebakende onderdelen van het Toekomstscenario, waarin is vastgelegd wie welke acties onderneemt om de beoogde doelen en resultaten te behalen. In deze paragraaf wordt behandeld hoe de basisprincipes in de praktijk zijn gebracht en hoe cliënten en professionals de nieuwe werkwijze van het Toekomstscenario ervaren.

Gezinsgericht

Het basisprincipe ‘gezinsgericht’ is vertaald in de actielijn ‘Beproeven, verbreden en versterken op lokaal, regionaal en landelijk niveau’. De kern van deze actielijn is dat de nieuwe werkwijze van het Toekomstscenario lokaal en regionaal in proeftuinen wordt verkend.⁴ De nieuwe werkwijze houdt in dat aan gezinnen⁵ integraal, systeem- en mensgericht ondersteuning wordt geboden. De ondersteuning

1 M.R. Bruning & H.J. van Boven, ‘Het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming; vooruitstrevende plannen voor een effectiever jeugdbeschermingsstelsel’, *JGGZR* 2022/28, afl. 2, p. 104-109.

2 De belangrijkste partnerorganisaties zijn de Associatie Wijkteams, de Raad voor de Kinderbescherming, Gecertificeerde Instellingen en het Landelijk Netwerk Veilig Thuis. Daarnaast worden andere organisaties betrokken, waaronder Sociaal Werk Nederland, de Nederlandse ggz, de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie. Zie *Programmaplan 2023-2026. Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, juli 2023, p. 23-24.

3 Deze documenten zijn te downloaden via voordejeugdenhetgezin.nl.

4 Op dit moment worden in tien proeftuinen en in verschillende jeugdhulpregio's onderdelen van het Toekomstscenario geïmplementeerd. Op de laatste peildatum (30 juni 2024) was er vanaf 1 januari 2023 vanuit de proeftuinen betrokkenheid (geweest) bij 1268 gezinnen. Zie *Vijfde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, november 2024, p. 8-9.

5 De doelgroep van het Toekomstscenario omvat alle gezinnen, huishoudens, minderjarigen en volwassenen van nul tot honderd jaar die te maken hebben met een bedreiging van een gezonde en veilige thuissituatie. Ook huishoudens zonder kinderen vallen dus onder de doelgroep. Voor de leesbaarheid wordt in deze bijdrage de term ‘gezinnen’ als overkoepelende aanduiding gebruikt.

die door verschillende organisaties in diverse leefgebieden wordt verleend – zoals volwassenen-ggz, bestaanszekerheid en gedwongen maatregelen – vormt één samenhangend geheel ('integraal'). Daarbij heeft deze ondersteuning betrekking op alle gezinsleden in hun onderlinge relatie ('systeemgericht'). Verder vraagt de ondersteuning van professionals een 'mensgerichte' basishouding om daadwerkelijk te kijken en begrijpen wat er aan de hand is.⁶

In de proeftuinen wordt samen met de gezinsleden geanalyseerd wat er aan de hand is en wie wat nodig heeft, zodat hierin kan worden ondersteund.⁷ De regie van de ondersteuning blijft bij de betrokkenen binnen het gezin. Dit betekent dat professionals inspelen op de behoeften en situaties zoals betrokkenen deze ervaren en dat beslissingen samen met de betrokkenen worden genomen. In de praktijk is het voor professionals echter soms onduidelijk wie eindverantwoordelijk is en knopen kan doorhakken als de visies tussen professionals en gezinsleden uiteenlopen.⁸ Binnen de proeftuinen wil men gezinnen bij onveiligheid ondersteuning bieden en zo veel mogelijk gedwongen maatregelen voorkomen.⁹ Aanvankelijk leken binnen de proeftuinen inderdaad weinig gedwongen maatregelen te worden ingezet (in 5% van de ondersteunde gezinnen), maar op de laatste peildatum (30 juni 2024) was het aandeel gedwongen maatregelen toch iets hoger (8,6%). Deze cijfers ontbreken voor het huidige stelsel, waardoor het aantal gedwongen maatregelen in de oude en nieuwe werkwijze nog niet met elkaar kan worden vergeleken. Het Verwey-Jonker Instituut voert sinds 2023 een cohortstudie uit om onder andere te onderzoeken of het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen in proeftuinen daadwerkelijk afneemt.¹⁰

In het algemeen zijn de professionals die in proeftuinen werken enthousiast over de nieuwe werkwijze. Ze geven aan dat ze eindelijk de tijd hebben om met gezinsleden te bespreken wat er speelt en wat er nodig is. Dit stelt hen in staat een vertrouwensband op te bouwen met het gezin, maatwerk te bieden en duurzaam te werken aan versterking van het gezin.¹¹ Ook zien professionals de meerwaarde van een uitgebreide analyse. Proeftuinen variëren echter in hun uitvoering van en opvattingen over de analyse. Bovendien vinden professionals het moeilijk om een uitgebreide analyse te doen als sprake is van misbruikend, verwaarlozend of gewelddadig relationeel gedrag. Sommige professionals hebben dan het gevoel dat er gehandeld moet

worden en zijn bang om verkeerde keuzes te maken.¹² Verder worstelen proeftuinen nog met de vraag wanneer zij gezinnen kunnen loslaten. Daarom wordt op dit moment verkend hoe het afbouwen van de ondersteuning het best kan worden ingericht.¹³

Gezien de positieve ervaringen is het streven om in alle proeftuinen te werken met ervaringsdeskundigen

Naast professionals zijn ook gezinnen overwegend positief over de ondersteuning die zij in proeftuinen ontvangen. Gezinnen vinden het prettig dat ze laagdrempelig terecht kunnen bij één vertrouwd persoon, die de contacten met alle instanties overziet en soms overneemt. Verschillende gezinnen geven aan zich gehoord en serieus genomen te voelen.¹⁴ In sommige proeftuinen spelen ervaringsdeskundigen hierin een belangrijke rol. Zij ondersteunen professionals bij de verbinding met, inleving in en bejegening van cliënten. Professionals en cliënten hebben ervaren dat deze betrokkenheid bijdraagt aan het opbouwen van een vertrouwensband. Gezien deze positieve ervaringen is het streven om in alle proeftuinen te werken met ervaringsdeskundigen en hun rol nader vorm te geven. Dit zal in nader onderzoek verder worden uitgewerkt.¹⁵ Over sommige punten zijn gezinnen echter minder tevreden. Een belangrijk knelpunt is de moeizame besluitvorming, die vaak voortkomt uit uiteenlopende visies onder professionals. Dit leidt bij gezinnen tot onduidelijkheid en onzekerheid. Daarnaast leiden vertraging bij de intake en wachttijden voor specialiseerde hulp tot frustratie. Een ander verbeterpunt is dat in sommige rapportages oude conclusies terugkeren. Dit werkt ondermijnend voor een besluitvorming die aansluit bij de huidige gezinssituatie en geeft gezinnen het gevoel dat onvoldoende rekening wordt gehouden met hun voortgang.¹⁶ Ook in de proeftuinen voelen cliënten zich dus niet altijd gehoord of begrepen. Ten slotte heeft het Verwey-Jonker Instituut geconcludeerd dat minderjarigen en het sociale netwerk meer bij de ondersteuning en besluitvorming moeten worden betrokken.¹⁷

Lerend

Het basisprincipe 'lerend' is vertaald in de actielijn 'Ontwikkelen kaders en instrumenten voor integraal systeem- en mensgericht werken'. Dit houdt in dat professionals van partnerorganisaties de ruimte krijgen om de nieuwe werkwijze door te ontwikkelen in bijvoorbeeld proeftuinen. Daarnaast worden de proeftuinen structureel onderzocht om in kaart te brengen hoe de nieuwe werkwijze in de

6 Vierde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming, mei 2024, p. 7.

7 M.J. Steketee e.a., *Op weg naar verbetering. Tussentijdse inzichten uit actie-onderzoek in de proeftuinen van het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 6.

8 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 31 en 37.

9 Onder gedwongen maatregelen worden een ondertoezichtstelling, gezagsbeëindigende maatregel, reclasseringsmaatregel en een huis- en contactverbod verstaan.

10 Vijfde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming, november 2024, p. 9.

11 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 31-32.

12 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 14 en 32-33.

13 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 24.

14 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 27.

15 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 20, 24 en 39.

16 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 30.

17 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 39.

praktijk functioneert. De praktijk komt echter nog niet altijd tegemoet aan een stimulerende, lerende omgeving. Professionals ervaren onzekerheid, twijfel en onmacht. Zij voelen zich door de regionale en landelijke bestuurlijke ontwikkelingen en onduidelijkheden onvoldoende gesteund om de nieuwe werkwijze verder vorm te geven.¹⁸ Ook laten professionals weten dat zij behoefte hebben aan meer reflectie op hun handelen.¹⁹ Daarbij geven cliënten aan dat bepaalde expertise en kennis soms nog ontbreken, zoals over intiem terreur.²⁰

Een belangrijk concreet element van deze actielijn is de ontwikkeling van een Handelingskader, dat professionals houvast moet bieden bij de nieuwe werkwijze en samenwerking. Het Handelingskader over de samenwerking tussen professionals wordt in de praktijk al toegepast. Daarnaast zal het Handelingskader de komende tijd worden aangevuld met verschillende modules, onder andere over volwassenenproblematiek en gegevensuitwisseling. Deze modules worden ontwikkeld vanuit een behoefte uit de proeftuinen, waar is gebleken dat deze onderwerpen meer aandacht en verbetering behoeven.²¹

Eenvoudig

Het basisprincipe ‘eenvoudig’ is vertaald in de actielijn ‘Inrichten Regionale Veiligheidsteams en expertiseplatforms’. De kern van deze actielijn is vereenvoudiging en doorbreking van het huidige jeugdbeschermingsstelsel. Zoals gezegd biedt het huidige stelsel onvoldoende samenhangende hulp en bestaat het uit een keten van organisaties, die hun eigen onderzoekstaken en hulpplannen uitvoeren. In het nieuwe stelsel is één vaste professional van het lokale team van de gemeente bij het gezin betrokken. Daarbij zouden de taken van Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming en de Gecertificeerde Instelling een plek krijgen in het Regionaal Veiligheidsteam (RVT). Het RVT zou dan beschikken over de expertise en bevoegdheden op het gebied van onveiligheid en kan indien nodig worden toegevoegd aan de ondersteuning van het lokale team. Zo wordt niet meer na elkaar maar met elkaar gewerkt.

In de proeftuinen is de betrokkenheid van het RVT afhankelijk van de problematiek binnen de gezinnen. Naarmate de ernst en mate van onveiligheid toenemen, neemt ook de intensiteit van de betrokkenheid van het RVT bij het lokale team en het gezin toe. Bij zorgen over niet-acute, structurele onveiligheid blijft de rol van het RVT beperkt tot een adviserende rol. Bij zwaardere problematiek vormt een professional van het lokale team meestal een duo met een professional van het RVT. Vooral bij de start van de proef-

tuinen verschillen professionals van het lokale team en het RVT vanuit hun eigen expertise echter geregeld van visie over de definitie van onveiligheid en de grens voor ingrijpen in een gezin. Enerzijds hebben professionals van het RVT het gevoel dat zij onterecht ingezet worden voor te lichte problematiek. Anderzijds hebben professionals van de lokale teams de indruk dat zij geregeld met een advies ‘naar huis’ worden gestuurd dat niet voldoet of al is ingezet. Zij vinden vaker dat een jeugdbeschermingsmaatregel nodig is. In enkele proeftuinen is dit inmiddels uitgekristalliseerd, omdat het RVT steeds vaker alleen wordt betrokken bij de zwaardere zaken. Dat betekent volgens professionals van lokale teams echter wel dat zij vaker ondersteuning bieden voor zwaardere problematiek, zodat hun *caseload* zal toenemen. Daarnaast roepen zij de vraag op in hoeverre verwacht kan worden dat zij allemaal beschikken over de expertise en affiniteit om met deze zwaardere problematiek te werken.²²

Professionals ervaren dat de samenwerking tussen het lokale team en het RVT een integrale aanpak bevordert. Bovendien vinden ze het fijn om gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen, ook al geeft de samenwerking meer werk.²³ Daarentegen verloopt de samenwerking met netwerkorganisaties of collega’s die niet in een proeftuin werken nog vaak moeizaam, omdat zij geneigd zijn te handelen vanuit de oude werkwijze. Daarom hebben de proeftuinen de wens dat netwerkpartners meer worden meegenomen in de vernieuwende werkwijze binnen de proeftuinen.²⁴ Gezinnen ervaren de brede expertise binnen het team vaak ook als een meerwaarde, omdat het hen meer vertrouwen geeft in de genomen besluiten.²⁵ Sommige cliënten wensen echter meer meegenomen te worden in afwegingen. Ouders worden vooral in vrijwillige zaken uitgenodigd voor casuïstiekbesprekingen, waar de vaste professionals van het lokale team en het RVT de zaak bespreken. Jongeren lijken nog nauwelijks bij de bespreking te worden betrokken. Gezinnen geven aan behoefte te hebben aan helderheid over het vervolg van casuïstiekbesprekingen en duidelijkere communicatie, onder andere over de rol en taken van het RVT in relatie tot andere organisaties.²⁶

Eind oktober 2024 hebben de bestuurlijk opdrachtgevers de ontwikkelrichting voor de inrichting van het RVT bepaald. Daarin is gekozen voor het RVT als een regionale, zelfstandige publiekrechtelijke organisatie, waarbij jeugd-reclassering centraal wordt belegd.²⁷ Daarbij worden de onafhankelijke toets en het advies van de Raad voor de Kinderbescherming niet bij het RVT ondergebracht. Dit wijkt af van de oorspronkelijk beoogde inrichting van de

18 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 40-41.

19 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 35.

20 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 29.

21 *Vijfde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, november 2024, p. 12-13.

22 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 17-18 en 23.

23 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 33-34.

24 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 36 en 41.

25 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 30.

26 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 18 en 29.

27 Brief van de Staatssecretarissen van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Justitie en Veiligheid van 5 november 2024 (*Kamerstukken II 2024/25*, 31839, nr. 1031).

RVT's in het Toekomstscenario.²⁸ Deze wijziging is gedaan in navolging van het advies van de Adviescommissie rechtsbescherming en rechtsstatelijkheid in het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming (ook wel: Commissie-Van Dooijeweert; hierna: Adviescommissie).²⁹ De Adviescommissie stelde dat de onafhankelijke toets en advies aan de rechter verloren zouden gaan als deze taken en bevoegdheden in het RVT zouden worden ondergebracht. Bovendien zou een dergelijke samenvoeging bij ouders en minderjarigen leiden tot onduidelijkheid over met welke organisatie zij te maken hebben en welke taken en bevoegdheden deze heeft. Daarbij achtte de Adviescommissie een landelijke positionering van de Raad voor de Kinderbescherming noodzakelijk om rechtsgelijkheid in de besluitvorming te garanderen.³⁰ Hoewel de Adviescommissie aangeeft dat dit advies niet het einde van de inrichting van de RVT's hoeft te betekenen, is evident dat dit een complicerende factor is voor de doorontwikkeling van de RVT's. De instelling en enkele andere adviezen van de Adviescommissie komen aan bod bij de behandeling van het vierde basisprincipe.

Het centraal organiseren van jeugdreclassering is volgens de Veilig Thuis-organisaties en Gecertificeerde Instellingen niet in het belang van de jongeren

In november 2024 heeft Jeugdzorg Nederland namens de Veilig Thuis-organisaties en Gecertificeerde Instellingen (GI's) ongenoegen geuit over de gekozen ontwikkelrichting. De organisaties vinden dat de integrale aandacht voor volwassenproblematiek en huishoudens zonder kinderen in de ontwikkelrichting naar de achtergrond is verdwenen.³¹ Naar hun mening is de ontwikkelrichting te veel gericht op een structuurwijziging, wat bovendien geen oplossing biedt voor het tekort aan beschikbare en passende hulpverlening. Daarbij is het centraal organiseren van jeugdreclassering volgens de organisaties niet in het belang van de jongeren en sluit de ontwikkelrichting onvoldoende aan bij de Hervormingsagenda Jeugd. In januari 2025 hebben de GI's laten weten zich terug te trekken uit het landelijk traject van het Toekomstscenario, zolang de huidige ontwikkelrichting wordt gevolgd. Dat betekent dat ze niet langer deelnemen aan bestuurlijke en ambtelijke overleggen, maar nog wel

in de proeftuinen werkzaam blijven.³² De huidige Staatssecretaris van VWS heeft in een brief aan de Kamer laten weten de keuze van de GI's te betreuren, omdat de ontwikkelrichting voor de RVT's nader moet worden uitgewerkt en de participatie van GI's daarvoor van vitaal belang is.³³ Onlangs heeft ook het Landelijk Netwerk Veilig Thuis laten weten een stap terug te zetten uit het landelijk programma van het Toekomstscenario.³⁴ Op het moment van schrijven van deze bijdrage is onduidelijk wat dit concreet betekent voor de doorontwikkeling van het Toekomstscenario.

Rechtsbeschermend en transparant

Het basisprincipe 'Rechtsbeschermend en transparant' is vertaald in de actielijn 'Ontwikkelen passende juridische kaders'. Het doel is het borgen van de rechtsbescherming van minderjarigen en volwassenen vanaf het eerste contact met de overheid. Om hieraan tegemoet te komen, is een folder voor cliënten ontwikkeld met informatie over de nieuwe werkwijze en is een meer geïntegreerde klachtafhandeling binnen proeftuinen verkend. Cliënten kunnen namelijk niet rechtstreeks een klacht indienen bij het RVT, omdat het RVT in de proeftuinen een samenwerkingsverband is.³⁵ De proeftuinen vinden het belangrijk dat gezinnen weten hoe de proeftuin juridisch functioneert en welke rechten gezinsleden hebben. Toch bestaat ook in de proeftuinen een dunne scheidslijn tussen vrijwillige ondersteuning en dwang, omdat voor cliënten niet altijd duidelijk is of ze een keuze hebben wanneer zij instemmen met beslissingen of ondersteuning.³⁶ Het aspect rechtsbescherming wordt ook integraal meegenomen in het Handelingskader (actielijn 2).³⁷

In de proeftuinen stuiten professionals op de huidige wet- en regelgeving, die soms haaks staan op de uitgangspunten van de proeftuinen. De wettelijke kaders begrenzen bijvoorbeeld het uitwisselen van (dossier)gegevens en het overnemen van taken van andere organisaties. Voor een aantal proeftuinen geeft de onduidelijkheid aanleiding om te stoppen met de proeftuin. Proeftuinen wensen dat alle medewerkers van het RVT beschikken over bevoegdheden om onderzoek te doen en maatregelen te initiëren en uit te voeren. Nu liggen deze bevoegdheden bij de afzonderlijke organisaties die onderdeel zijn van het RVT.³⁸ Het Verwey-Jonker Instituut heeft geconcludeerd dat de belemmerende werking van wet- en regelgeving waarschijnlijk zorgt voor

28 Zie ook brief van de Minister voor Rechtsbescherming en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 24 april 2024 (*Kamerstukken II* 2023/24, 31839, nr. 1018).

29 Commissie-Van Dooijeweert, *Kinderen en ouders met recht goed beschermd. Advies van de Adviescommissie rechtsbescherming en rechtsstatelijkheid in het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, januari 2024.

30 Commissie-Van Dooijeweert 2024, p. 114-115.

31 'GI's en LNV uiten zorgen over ontwikkeling Toekomstscenario in aanloop naar debat', jeugdzorgnederland.nl, 3 december 2024 (onder verwijzing naar de brief van 8 november 2024).

32 'Jeugdbeschermingsorganisaties trekken zich terug uit het landelijk programma Toekomstscenario', jeugdzorgnederland.nl, 21 januari 2025 (onder verwijzing naar de positiebepaling).

33 Brief van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 4 februari 2025 (*Kamerstukken II* 2024/25, 31839, nr. 1064).

34 'Landelijk Netwerk Veilig Thuis stopt met deelname aan het landelijke programma Toekomstscenario', veiligthuiswb.nl, 16 april 2025.

35 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 25; *Vierde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, mei 2024, p. 16-17.

36 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 24 en 26.

37 *Vierde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, mei 2024, p. 20.

38 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 37; *Vijfde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, november 2024, p. 8-9.

een hogere ervaren werkdruk onder professionals. Daarbij vraagt een betere rechtsbescherming volgens het Verwey-Jonker Instituut om een meer uniforme werkwijze, aangezien de werkwijzen die proeftuinen hanteren onderling veel verschillen.³⁹ Daarnaast worden de huidige juridische interventies als ontoereikend ervaren. Een jeugdbeschermingsmaatregel is bijvoorbeeld gericht op één kind, terwijl het gezinssysteem als geheel aandacht behoeft. Proeftuinen vinden het wenselijk dat het RVT beschikt over de bevoegdheden om te zorgen dat ouders aan de slag gaan met hun eigen problematiek, zoals verslavings- of psychiatrische problematiek, ook als zij dat niet willen. Daarom wordt verkend of nieuwe juridische interventies nodig zijn.⁴⁰

Een belangrijke component van deze actielijn is de instelling van de Adviescommissie, als reactie op het advies van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) om de rechtspositie en rechtsbescherming van minderjarigen en ouders in het Toekomstscenario duidelijker vorm te geven. De Adviescommissie kreeg de opdracht te onderzoeken hoe de rechtspositie en rechtsbescherming van ouders en minderjarigen in alle fasen van het jeugdbeschermingstraject kan worden versterkt.⁴¹ In januari 2024 heeft de Adviescommissie haar rapport gepubliceerd. Daarin stelt de Adviescommissie dat rechtsbescherming van belang is gedurende het gehele jeugdbeschermingstraject, maar belangrijker wordt naarmate de inbreuk op het recht op bescherming van het gezinsleven ingrijpender is. De Adviescommissie ziet het recht op informatie, participatie, ondersteuning en een effectief rechtsmiddel als belangrijke elementen van een zorgvuldige procedure. In de praktijk bestaan echter grote lokale verschillen in de informatieverstrekking, participatie en ondersteuning bij de besluitvormingsprocedure. Aangezien dit leidt tot onduidelijkheid en rechtsongelijkheid, zouden deze elementen in de doorontwikkeling van het Toekomstscenario volgens de Adviescommissie bij voorkeur landelijk moeten worden geregeld. Daarbij is van belang dat uit kinder- en mensenrechten de verplichting voortvloeit om minderjarigen en ouders bij deze doorontwikkeling te betrekken. Ook waarschuwt de Adviescommissie dat de brede blik op het gezinssysteem het risico meebrengt dat het belang van het kind naar de achtergrond verdwijnt.⁴² Verder heeft de Adviescommissie enkele concrete aanbevelingen gedaan ter verbetering van de rechtsbescherming van ouders en minderjarigen in jeugdbeschermingsprocedures, waaronder wettelijke

verankering van het perspectiefbesluit, verkorting van de beroepstermijnen, structurele kosteloze rechtsbijstand voor ouders en procesvertegenwoordiging door een bijzonder curator voor minderjarigen.⁴³

Opschalen naar landelijk niveau

Uiteindelijk is het doel dat professionals in het hele land werken volgens het Toekomstscenario. Het Verwey-Jonker Instituut concludeert echter dat de goede samenwerking die proeftuinen op lokaal niveau hebben bereikt niet eenvoudig op te schalen is. Sommige proeftuinen vinden het lastig om zo'n intensieve samenwerking op regionaal niveau te realiseren.⁴⁴

De inspecties en de Algemene Rekenkamer achten een snellere verbetering van de jeugdbescherming nodig

Hier hadden de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, de Inspectie Justitie en Veiligheid en de Algemene Rekenkamer in 2023 al voor gewaarschuwd. Deze instanties zagen weliswaar de positieve ontwikkelingen binnen de proeftuinen, maar wezen op de beperkte omvang van en de verschillen tussen de proeftuinen. De proeftuinen vergen nog doorontwikkeling voordat kan worden opgeschaald naar landelijk niveau. Bovendien staat een gebrek aan tijd, financiële zekerheid, politieke steun en arbeidskrachten een snelle en duurzame doorontwikkeling van de proeftuinen in de weg. Daarmee zien de inspecties en de Algemene Rekenkamer de proeftuinen niet als korte- of middellangetermijnoplossing voor de huidige crisis in de jeugdbeschermingsketen. Zij achten een snellere verbetering van de jeugdbescherming nodig.⁴⁵ Tot slot heeft het kabinet in de Voorjaarsnota van 2025 vooralsnog geen financiële ruimte gevonden voor de kosten die de veranderingen van het Toekomstscenario met zich meebrengen. Desondanks hebben de ministeries van JenV en VWS en de VNG aangegeven vast te houden aan de koers richting het Toekomstscenario.⁴⁶

39 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 35 en 40.

40 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 40; *Vijfde Voortgangsrapportage Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, november 2024, p. 15.

41 Brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de Minister voor Rechtsbescherming van 22 november 2021 (*Kamerstukken II* 2021/22, 31839, nr. 812).

42 Commissie-Van Dooyeweert 2024, p. 100-107.

43 Commissie-Van Dooyeweert 2024, p. 110-116. Aan verschillende van deze adviezen is tegemoetgekomen in het Wetsvoorstel versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming (voluit: Wet Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en enige andere wetten in verband met de verbetering van de rechtsbescherming van kinderen en ouders bij maatregelen van kinderscherming). Zie brief van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 18 november 2024 (*Kamerstukken II* 2024/25, 31839, nr. 1047). Inmiddels is de internetconsultatie voor dit wetsvoorstel gesloten. Naar verwachting zal het voorstel binnenkort aan de Tweede Kamer en voor advies aan de Raad van State worden voorgelegd.

44 Verwey-Jonker Instituut 2025, p. 36.

45 Algemene Rekenkamer, *Georganiseerde onmacht. Over de rol van de rijksoverheid bij jeugdbescherming*, Den Haag april 2023, p. 48. Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd & Inspectie Justitie en Veiligheid, *Signalen jeugdbeschermingsketen*, mei 2023.

46 'Toekomst van de kind- en gezinsbescherming na VJN-besluitvorming', *voordejeugdenhetgezin.nl*, 7 mei 2025.

Conclusie

De nieuwe werkwijze van het Toekomstscenario wordt in proeftuinen volop toegepast en doorontwikkeld. Vooral wanneer professionals vertrouwd zijn met de werkwijze zijn de ervaringen van professionals en gezinnen overwegend positief. Professionals hebben het gevoel dat ze de tijd kunnen nemen om te kijken wat er echt speelt, zodat ze beter kunnen aansluiten bij de behoeften van het gehele gezinsstelsel. Cliënten waarderen de betrokkenheid van een vast en vertrouwd persoon, die ze laagdrempelig kunnen bereiken. Ze voelen zich vaker begrepen en gehoord, vooral door de betrokkenheid van ervaringsdeskundigen bij de proeftuinen. Tegelijkertijd is er ruimte voor verbetering. Om te beginnen, is uniformering van de werkwijze noodzakelijk, aangezien er momenteel veel verschillen bestaan tussen proeftuinen. Daarnaast behoeven de informatievoorziening en betrokkenheid van ouders en minderjarigen verbetering. Een belangrijk knelpunt is dat professionals in proeftuinen

worden beperkt door de huidige wet- en regelgeving, omdat deze haaks staan op de nieuwe werkwijze. Daarbij stuiten ook proeftuinen op personeelstekorten en een ontoereikend hulpaanbod. Bovendien lijkt de opschaling van de werkwijze in proeftuinen op lokaal niveau naar landelijk niveau op korte termijn niet haalbaar. De toekomst van het Toekomstscenario is onzeker, aangezien er momenteel geen financiering beschikbaar is gesteld voor de transitie naar een nieuw stelsel. Geconcludeerd kan worden dat de verbetering van het huidige jeugdbeschermingsstelsel tijd kost en meer vereist dan alleen een nieuwe werkwijze en structuurwijziging.

Dit artikel is afgesloten op 13 mei 2025.

Over de auteur

H.J. (Jolien) van Boven

Promovenda bij de Afdeling Jeugdrecht en Gezondheidsrecht van de Universiteit Leiden.